

Simpelweg de beste

In de Amsterdamse Stadsschouwburg werden zondag de **belangrijkste toneelprijzen** van Nederland uitgereikt. Romana Vrede won de Theo d'Or: een mijlpaal.

Maarten Heijmans

ét nieuws van deze editie van de VSCD-toneelprijzen, de Oscars van het Nederlands Toneel? Dat is de bekroning van actrice Romana Vrede (44) voor haar rol in *Race*, bij Het Nationale Theater. Zij krijgt de Theo d'Or, de prijs voor de beste vrouwelijke hoofdrol van het jaar. De jury vond haar optreden het interessantst en het overtuigendst van de vier genomineerden (de andere drie waren Jacqueline Blom, Janneke Remmers en Karina Smulders). Vrede was het afgelopen seizoen simpelweg de beste actrice. Toch is haar bekroning bijzonder, omdat ze de eerste zwarte actrice is die de prijs ontvangt.

Haar huidskleur heeft niets te ma-

Door **Hein Janssen** en **Herien Wensink**

ken met haar prestatie. Maar dat het tot 2017 moest duren eer een zwarte actrice hem won (de Theo d'Or bestaat sinds 1955) duidt op een aanhoudende misstand in de overwegend witte theatersector. Het maakt dit moment tot een belangrijke mijlpaal in de Nederlandse theatergeschiedenis. Vrede krijgt de prijs bovendien voor haar rol in *Race*, een voorstelling waarin racistisch ongemak en zwartwittvooroordelen vergaand worden ontleed. De jury schrijft: '*Race* is een voorstelling die niet ophoudt bij het applaus, maar een confronterende werkelijkheid toont en een opdracht meegeeft aan ons allemaal (...) We kunnen onze ogen niet blijven slui-

ten voor alledaags racisme.'

Naast de eerste zwarte vrouw staat de éminence grise van het Nederlandse toneel: Hans Croiset (81) krijgt de Louis d'Or voor beste mannelijke hoofdrol, voor zijn vertolking van een alzheimerpatiënt in *De Vader*, door Senf Theaterpartners. 'Hij durft ongeneerd de slordigheid te laten zien, het ongerichte en lelijke van een vader die behoeftig wordt, onberekenbaar, angstig en sentimenteel.' Het lijkt aannemelijk dat de jury Croiset niet alleen voor deze rol bekroont, maar de prijs ook bedoelt als eerbetoon voor een man die zijn leven in dienst heeft gesteld van het theater, als acteur en ook als artistiek leider en regisseur. Croiset werd terecht geëerd voor zijn gehele loopbaan.

Bijrolprijzen Colombina en Arlecchino gingen naar Lotte Dunselman voor haar geestige driedubbelrol in *Volpone* van Dood Paard en Maarten Heijmans voor zijn hartverscheurende vertolking van een stervende aidspatiënt in *Ibsen Huis* van Toneelgroep Amsterdam.

De Prosceniumprijs voor een 'wezenlijke bijdrage aan het toneelklimaat' (vaak achter de schermen) ging naar scenograaf Theun Mosk, die, aldus de jury, 'veelgevraagd is in binnen en buitenland, voor decorontwerp en als ontwerper van stadsprojecten'. Acteursgezelschap De Warme Winkel, vrijdag al bekroond met de Prijs van de Kritiek, ontving de Regieprijs voor de voorstelling *De Warme Winkel*

speelt de *Warme Winkel*, hun virtuoze en bevreedende imitatie van en ode aan *Café Müller* van Pina Bausch. **HW**

Romana Vrede

olkomen op haar gemak en jaloersmakend autonoom zat ze daar, afgelopen woensdag in het strakke format van *De Wereld Draait Door*: Romana Vrede, de eerste zwarte actrice die was genomineerd voor een Theo d'Or. Natuurlijk wilde ze die hoofdprijs winnen. Wie niet, zei ze. Ze zei ook dat ze zich ondanks alle feestvreugde wat ongemakkelijk voelde met deze nominatie. Het was alsof nu alle aandacht uitging naar de goochelaar en niet naar de truc. Dat snapte men aan tafel niet zo goed. Wat Vrede bedoelde: als actrice, als persoon, staat ze ten dienste van haar personage. Het draait om de rol, niet om haar. Aan de andere kant: zonder de actrice is er natuurlijk ook geen rol, laat staan een theatervoorstelling en al helemaal geen prijs.

Intussen weten we het: zondagavond won Romana Vrede (44) als eerste zwarte actrice de Theo d'Or voor de beste vrouwelijke hoofdrol van het afgelopen seizoen. Waarom moet de toevoeging zwart hier bij? Omdat het een mijlpaal is in de Nederlandse theatergeschiedenis, en duidt op een omissie in de nog altijd ij is maar een van de vele schakels in *Ibsen Huis*, de caleidoscopische, groots gemonteerde familietragedie van regisseur Simon Stone bij Toneelgroep Amsterdam. Maar wel een opvallende, afwijkende schakel. Bij hem breekt de generatieketen, hij is de zoon die uit de stamboom stapt. Moe, ziek, zijn lichaam geruïneerd door aids, vraagt Sebastiaan zijn moeder (Maria Kraakman) het ondenkbare te doen. Het is een van de mooiste scènes: de moeder die hem het leven gaf, en hem dat nu, uit mededogen, weer afneemt. Heijmans toont in deze hartroerende rol nieuwe diepten in zijn spel. We kenden hem al als bon vivant (in de tv-serie *Ramses*), als gedoemde virtuoos Vaslav, expressief tot in zijn tenen en als verleider in de titelrol in

THEO D'OR 2017

voor Race

van David Mamet

door Het Nationale Theater

regie Eric de Vroedt

overwegend witte theatersector. Dit moment markeert een omslag, nu ook de grote podia van het Nederlandse theater meer kleur en diversiteit beginnen te vertonen. 'Iedereen vraagt er voortdurend naar, hoe het is als eerste zwarte actrice genomineerd te worden. Ik ben me nog nooit zo bewust geweest van mijn kleur als nu', zei ze zelf onlangs in een interview in het *V Zomer Magazine* van deze krant. Waaraan ze toevoegde dat ze zichzelf niet als boegbeeld of activist ziet in de zwart-witdiscussie, maar het liefst actievoert in het repetitielokaal, en met een voorstelling als *Race*. 'Het theater is mijn strijdtoneel, daar laat ik mijn stem horen en mijn lichaam zien.'

Stem en lichaam: we hebben het inderdaad gezien, afgelopen seizoen. In *Race* van David Mamet speelde Vrede een stagiaire op een Amerikaans advocatenkantoor waarin op het scherp van de snede onderwerpen als racisme en seksisme aan de orde kwamen, in Mamets bekende virtuoze dialoogstijl. Misschien nog wel beter en heftiger, want diverser, was Vredes acteren in *The Nation*, ook van Het Nationale Theater, een nieuw theaterfeuilleton over het wel en vooral wee

ARLECCHINO 2017

voor Ibsen Huis

naar Henrik Ibsen

door Toneelgroep Amsterdam

regie Simon Stone

de musical *De Gelaarsde Poes* bij het Ro Theater, waar hij voluit kon schmieren en uitpakken. Heijmans loopt met zijn fraaie uiterlijk (de groene kat-tenogen, het zwart-grijze golvende haar) het risico een beetje de 'mooiboy' te blijven; gelukkig kiest hij zijn rollen daar dwars tegenin. Maar zo wanhopig, kapot en kwetsbaar als in de rol van Sebastiaan zagen we hem niet in de Haagse Schilderswijk. Ze speelt daarin de moeder van een verdwenen jongetje om wie alles draait, en kan in die rol veel schakeringen van haar talent laten zien.

Dat talent is vooral expressief: haar stemgebruik, het inzetten van haar krachtige li-

chaam, die ogen die spreken, haar taal die kan klinken als een donderwolk maar ook angstaanjagende hoogten kan bereiken. Ja, in *The Nation* zet ze lichaam, ziel en hoofd volledig in. In het Nederlandse theaterklimaat zijn een licht-ironische en soms ook commentariërende vorm van acteren lange tijd toonaangevend geweest. Vrede voegt daar een eigenzinnig gestileerde hartstocht aan toe. En dat is een verrijking. De komende jaren bouwt ze in Den Haag verder aan haar carrière. Bijzonder is dat na *The Nation* haar volgende grote productie de *Oresteia* zal zijn, een Griekse tragedietrilogie over moord en wraak. Theu Boermans zal haar dan regisseren. Een van haar tegenspelers is Hans Croiset (81). De Theo en de Louis d'Or 2017 samen in één productie – de een al redelijk oud, de ander betrekkelijk jong, de een wit, de ander zwart. Om naar uit te kijken. **HJ**

eerder. Het rusteloze lijf, de obsessieve blik, zijn fysieke pijn haast voelbaar. De jury schrijft: 'De opstandigheid, het cynisme, de troost die hij put uit de muziek, de hunkering naar (moeder)liefde – het zit allemaal in zijn spel. Zo creëert hij een personage dat zich op een mooie, eigen manier onderscheidt van de rest, waarachtig, breekbaar en oprecht, en heel tragisch.' **HW**

Hans Croiset

ans Croiset

speelt als André

een koningsrol in

De Vader. Tot op de

millimeter perfect geacteerd,

toon Croiset vol overtuiging

zijn geweldige vakmanschap.

Lichtvochtig neemt hij de toeschouwers mee in de wereld

van hellende waarheden en

verdwijnende realiteiten

waar een dementerende ouder

in verzeild kan raken.'

Aldus het VSCD-juryrapport

over acteur Hans

Croiset, winnaar van de Louis

d'Or. De jury heeft gelijk: zelden

is een tragisch hoofdpersonage

zo lichtvochtig gespeeld als

Croiset doet in dit stuk van de

Franse theaterauteur Florian

Zeller. Hij is koning en kind

tegelijk, op de wankelende bodem

van zijn bestaan.

De Vader gaat over een oude

man die aan Alzheimer lijdt

en inwoont bij zijn dochter. De kracht van het stuk is dat het vanuit 's mans steeds verwarder wordende gedachten is geschreven, inclusief onwaarschijnlijkheden en omdraaiingen die later toch weer lijken te kloppen. Daarbinnen acteert Croiset erg goed, met een vervaarlijke souplesse en vol verwondering over wat er om hem heen gebeurt. Als publiek houd je je

Lotte Dunselman

oeiteloos en razendsnel schakelt Lotte Dunselman in *Volpone* tussen drie rollen. Als de gewetenloze gierigaard Corbaccio trekt ze krom en schuifelt rochelend en fluimend over toneel, weerzinwekkend en geestig. In de rol van diens rechtschapen zoon Bonario recht ze haar rug en verheft ze haar stem, en draagt ze een honkbaljack met zijn naam erop. Speelt ze Celia, de mooiste vrouw van Venetië, overgeleverd aan haar echtgenoot Corvino, dan gaat dat jack open, ontbloot ze haar schouders en steekt ze haar borsten vooruit. Met haar gestileerde chaos evenaart ze moeiteloos het luchtige, lucide spel van de *Dood Paard*-collega's. Dunselman is een getalenteerde actrice die een beetje onder de radar is gebleven, al speelde ze eerder mooie rollen bij

LOUIS D'OR 2017

voor De Vader

van Florian Zeller

door Senf Theaterpartners

regie Gijs de Lange

adem vast, en voel je ten slotte op niet-sentimentele wijze mee met deze man, die in ons allemaal zit.

Het kan niet anders of deze bekroning voor Croiset – in 1980 won hij ook al een Louis d'Or – is een beetje bedoeld voor zijn hele carrière, waarin hij niet alleen als acteur maar ook als artistiek leider (van onder meer Publiektheater, Het Nationale Toneel en Het Toneel Speelt) van grote waarde voor het Nederlandse

theater is geweest. Boven-dien: waar oudere toneelspe- lers nogal eens teruggrijpen naar het verleden, staat Croiset met beide benen in deze tijd. Hij maakt zich druk, mengt zich in discussies, volgt de nieuwe generatie op de voet. En doet op Facebook

COLOMBINA 2017

voor Volpone

van Ben Jonson

door Dood Paard

NTGent, de Toneelschuur en Het Zuidelijk Toneel. Ze manifeesteert zich vooral met haar eigen gezelschap tgECHO (samen met Anna Schoen) met tegendraads, vervreemdend, sterk vormgedreven teksttooneel dat aanschurkt tegen de mime. Haar speelstijl is lichamelijk, onbeschaamd en rauw, maar met een bedachtzaam kantje. In *Volpone* is ze verrassend vrijpostig en fijngeestig en leerzaam verslag van zijn belevenissen als rondreizende artiest.

Zelf is hij bescheiden over zijn kwaliteiten als acteur, een bescheidenheid die hij – terecht – minder heeft als het over zijn artistieke leiderschap gaat. Maar hij is onmiskenbaar een groot acteur, die het spelen niet kan laten. Ooit was hij een getormenteerde King Lear en een prachtig lucide Professor Bernhardi van Schnitzler, beide bij het Nationale Toneel. Oudere mannen in de war, tevergeefs vechtend voor hun bestaansrecht. Dat hij in *De Vader* nu bijna kaal en zonder acteergeweld tot de kern van het menselijk tekort is doorgedrongen, heeft ongetwijfeld geleid tot deze nieuwe, fraaie kroon op zijn noeste arbeid. **HJ** gevoelig tegelijk.

De VSCD-jury noemt haar een droogkomisch talent en een 'mimische alleskunner' en roemt haar haast 'over the top' fysieke speelstijl. 'Als een ideale middenvelder houdt zij het spel in beweging, met haar zintuiglijkheid brengt ze een chemische reactie op gang en toont zij zich in dit stuk de magische drijvende kracht.' **HW**

Romana Vrede in *Race*.

Foto Kurt van der Elst

Maarten Heijmans in *Ibsens Huis*.

Foto Jan Versweyveld

Hans Croiset als André in *De Vader*.

Foto Leo van Velzen

Lotte Dunselman in *Volpone*.

Foto Sanne Peper